

**О.В. Копитко, канд. екон. наук, викладач
Львівський коледж транспортної інфраструктури**

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ КАРТОПЛІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Ринок картоплі в Україні починаючи з початку 90-х років минулого століття сформований в основному за рахунок продукції господарств населення, які практично не мають підтримки з боку держави, що вносить елементи стихійності у його розвиток. Нерозвиненість ринкової інфраструктури та слабка інформаційна забезпеченість господарюючих суб'єктів на ринку картоплі зберігають низьку товарність галузі картоплярства, існує не виправдано велика кількість посередників, порівняно невелику частку реалізації товарної продукції здійснюється по організованих каналах збуту, що призводить зростання цін. Однак, сучасний стан виробництва та система функціонування ринку картоплі вимагають пошуку шляхів удосконалення на основі взаємоузгодження інтересів суб'єктів виробництва, переробки та збуту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку і функціонування продовольчого ринку відображені в роботах як В.Я. Амбросов, В.Г. Андрійчук, О.В. Березін, О.С. Бондар, В.Л. Валентинов, П.І. Гайдуцький, В.І. Захарченко, Л.У. Ігнатченко, Н.Л. Касьянова, І.І. Лотоцький, М.Й. Малік, Я.М. Мартинишин, Н.М. Міщенко, Т.Л. Мостенська, А.О. Погорілий, П.Т. Саблук та ін. Разом з тим, сучасний стан та система функціонування ринку картоплі вимагають пошуку шляхів удосконалення на основі взаємоузгодження інтересів суб'єктів виробництва, переробки та збуту.

Формулювання цілей статті. Ціллю дослідження полягає в аналізі розвитку ринку картоплі та практичних рекомендацій щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу досліджень. Розвиток ринку картоплі як найважливішої складової частини продовольчого ринку багато в чому визначає життєвий рівень населення, соціально-економічну ситуацію в країні, її положення на світовому ринку. Практика функціонування ринку картоплі та перехід галузі картоплярства на ринкові відносини свідчать про багатьох невирішених проблемах, пов'язаних з надійним забезпеченням населення картоплею і продуктами її переробки. Так,

станом на 12 жовтня 2013 р. на українських ринках вартість картоплі сягає 5-6 гривень за кілограм – проти 1-2 гривень минулого року. Експерти аграрного ринку були переконані, що і це не межа. Українські аграрії наголошували, що картопля стає золотою. «Вересневі дощі спричинили дефіцит і стрімке подорожчання «другого хліба». [1].

За час ринкових перетворень не вдалося підвищити ефективність виробництва картоплі, створити досконаліші ринкові механізми у сфері його розподілу. Більш того, в останні роки в розвитку картоплярства намітилися негативні тенденції, пов'язані з припиненням виробництва картоплі в спеціалізованих господарствах, а також у традиційних для даної культури регіонах її обробітку. Крім того, у приміських зонах до 1990 року існували молочно-овочеві господарства, які теж вирощували картоплю. При значній ролі картоплярства в забезпеченні продовольчої безпеки країни держава фактично не регулює ринок картоплі, а сільськогосподарські товаровиробники позбавлені державної підтримки.

Площа, з якої зібрана картопля в Україні у 2013 р. становить 1394,1 тис. га, проти 1432,7 у 1991 р. [2,с.19-20], однак, якщо у 1991р. сільгосппідприємства її вирощували на 425,9 тис. га, то у 2013 лише на площі 29,8 тис. га., тобто у 2013 р. практично всю картоплю вирощували господарства населення -1364,3 тис. га.- фермерські – 12,3 тис. га.. Отже, ринок картоплі формується в основному за рахунок продукції господарств населення, які практично не мають підтримки з боку держави, що привносить елементи стихійності у його розвиток. Нерозвиненість ринкової інфраструктури і слабка інформаційну забезпеченість господарюючих суб'єктів ринку картоплі зберігають низьку товарність галузі картоплярства, невиправдано велика кількість посередників, порівняно низьку частку реалізації по організованих каналах збуту, зростання цін на картоплю.

Щороку ціни на картоплю знижуються, починаючи з серпня, і є мінімальними в період збирання врожаю, тобто цілу осінь аж до грудня. На початку року ціни на товарну картоплю починають стрімко зростати і найвищими вони є в квітні–травні, коли отримують урожай ранньої картоплі. Використання картоплі на переробку стримується відсутністю спеціалізованих картоплепереробних підприємств та їхнім перепрофілюванням. У країні виробляється картоплепродуктів (сушених, консервованих, смажених) 25-30 тис. тонн, при попиті 100 тис. тонн [3, с.9].

Особливості вітчизняного ринку картоплі полягають у переважанні натурального виробництва цього виду товару, розпорошення посівів

картоплі за порівняно дрібним господарським одиницям, низькою товарності картоплі в порівнянні з іншими видами виробленої сільськогосподарської продукції. порівняно високим рівнем споживання населенням картоплі при недостатньому споживанні готових продуктів картоплярства, більш високому рівні фізичної та економічної доступності, нерівномірному рівні використання населенням картоплі по регіонах країни внаслідок нерозвиненою інфраструктури і практично повного усунення держави від регулювання регіонального ринку картоплі, порівняно невисокому коливанні в рівні споживання картоплі в харчовому раціоні по окремих категоріям населення з різним рівнем середньодушового грошового доходу.

Тут слід відзначити, що на думку авторів: виробництво більшої частини картоплі в державі особистими господарствами населення з великими затратами праці - явище вимушене і тимчасове і основні її обсяги мають виробляти спеціалізовані товарні господарства причому в сприятливих природно-кліматичних зонах [4,с.68], можна сприймати неоднозначно, адже щоб забезпечити спеціалізацію необхідно цю галузь дотувати на що потрібні немалі кошти. Тому на ринку картоплі у 2014 р. ціни зросли: з січня 2014 р. роздрібна ціна на картоплю зросла до 9-10 грн / кг та враховуючи також нестабільність на валютному ринку, до березня її роздрібна вартість збільшилася в окремих регіонах до 12 грн / кг., хоча валове виробництво у порівнянні з минулим роком зменшилось лише на 25-30 % [5].

Нестабільність цін залежить від економічні відносин, що виникають між господарюючими суб'єктами ринку картоплі, засновані на купівлі-продажу, що забезпечують як пропозицію картоплі та продуктів її переробки, так і попит на них. Вся система господарських зв'язків і сукупність економічних відносин, що охоплює всі стадії розширеного відтворення - виробництво, обмін, розподіл і споживання картоплі, утворюють механізм ринку картоплі. При цьому ринок картоплі має свої особливості порівняно з іншими продуктовими ринками, і оскільки не ведеться облік витрат у господарствах населення і у більшості випадків не можна стверджувати про відтворення взагалі.

Одна з особливостей полягає в тому, що виробництво картоплі залежить від непередбачуваних погодних умов, внаслідок чого в системі стосунків попит-пропозиція не завжди залежить від товаровиробників і кожен з них схильний до певного ризику. Інша особливість пов'язана з гарантованим попитом на продукцію картоплярства. Особливо високий попит на неї в умовах низької платіжної здатності населення України на

купівлю багатьох інших харчових продуктів. Цей фактор дає істотну економічну вигоду, оскільки товаровиробникам не доводиться працювати в умовах невизначеності збуту, і вони можуть ефективно використовувати дану перевагу, оскільки значна частина його споживачів зосереджена в містах де зосереджені оптові ринки аграрної продукції та продовольства. Тому маркетинго-логістичне забезпечення ринку даної продукції передбачає участь посередників, що обумовлює втрату частки доходу виробників товарної картоплі. Незважаючи на те, що в економічно розвинених країнах маркетинго-логістичні витрати складають велику питому вагу у вартості продукції, витрати на нього у виробництві та реалізації продукції картоплярства важливі і неминучі.

В Україні на державному рівні та на рівні областей основними напрямками нарощування товарних ресурсів картоплі, що забезпечують стійкість її виробництва високої якості, мають бути: створення спеціалізованих зон виробництва картоплі; адаптація існуючих нормативних та науково-методичних основ ведення картоплярства із сучасною правовою базою; зміцнення матеріально-технічної бази картоплярства, активізація ринку насіння більш високих репродукцій насінневої картоплі. Для цього в області необхідно створити умови для більш тісної взаємодії організаційних елементів: насінництво, виробництво, післязбиральний обробіток, зберігання і збут картоплі. Стійкість функціонування даної системи в значній мірі буде визначатися можливістю користування всіма її учасниками доступними кредитами, інформаційною базою та залученням обслуговуючих кооперативів.

На основі кооперації можна закуповувати та раціонально використовувати сільськогосподарську техніку (трактори та мотоблоки з комплектами сільськогосподарських знарядь), устаткування для обробітку, високоякісними сортами насіння картоплі, добривами, пестицидами у дрібній розфасовці, іншими виробничими ресурсами. Розвиток виробництва картоплі потребує комплексного вирішення технічних, технологічних, організаційних та економічних проблем функціонування галузі. Це необхідно, щоб підвищити якісні показники товарної картоплі, адже у 2013 р. її експорт збільшився у 2,5 раза порівняно з 2012 р. і становив – 16288 т, а резерви експорту є навіть при низькій врожайності, оскільки її виробництво в Україні на одну особу у 2013 р. становило – 489 кг, а у Вінницькій, Волинській, Житомирській, Рівненській, Тернопільській та Чернігівській областях цей показник становив більше тисячі [2, с. 160].

Формування ринку картоплі має здійснюватися за підтримки і організуючою ролі органів державного управління. Доцільно в кожному районі слід мати добре продуману програму формування ринку картоплі. В іншому випадку значні кошти, виділені для створення інфраструктури цього ринку, можуть бути використані неефективно. Щоб усунути недоліки на ринку картоплі доцільно створити ефективну ринкову систему розподілу картоплі, забезпечити перехід доступу до оптових продовольчих ринків через кооперативи. Разом з тим оптова торгівля не втрачає свого значення, так як вона сприяє стабільності збуту продукції, є постійним джерелом доходу для товаровиробників, знижує витрати з реалізації продукції. Система цін, що встановлюються на оптових ринках, є орієнтиром для всього ланцюжка підприємств і фірм, що виробляють та реалізують картоплю. Поряд з наявністю матеріально-технічної бази сучасного рівня діяльність оптових ринків будується за чітко розробленими правилами, переважно на основі торговельних угод, які передбачають чіткі графіки поставки продукції, її якість, терміни і форми оплати продукції.

Висновки. У формуванні товарних ресурсів та розвитку ринку картоплі в Україні важливе значення належить економічному механізму: виробництву, розподілу, обміну та споживання. До пріоритетних напрямів і форм підтримки слід віднести: створення законодавчої бази, що стимулює залучення у картоплярство інвестицій, підвищення доступності отримання кредиту для всіх учасників маркетинго-логістичного ланцюга, регулювання обсягів експорту імпорту. Залучення до каналів розподілу обслуговуючих кооперативів забезпечить регулювання транспортних тарифів на перевезення, регулювання платежів, зміцнення матеріально-технічної бази, лізинг техніки, збільшення обсягів закупівель в державні фонди, забезпечення більш високих репродукцій насінневої картоплі господарствам населення. Удосконаленням системи реалізації через обслуговуючі кооперативи, зміниться в напрямках підвищення частки реалізації на оптових ринках у всіх регіонах України, через можливо створену торговельну мережу, скорочення частки її продажу заготівельним посередникам, що сприятиме зниженню цін.

Бібліографічний список: 1. Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?tsina_na_kartoplyu_zrosla_do_6_grn&objectid=1295382-
2. Рослинництво України – 2013 (Статистичний збірник) // Держкомстат України. – К. – 2014. – 180 с. 3. Картоплярство: міжвідомчий тематичний науковий збірник. Вип. 37 / УААН Інститут картоплярства. – К.: Аграрна наука, 2008. – 259 с. 4. Приймачук Т.Ю. Економічні аспекти розвитку

ринку картоплі в Житомирській області / Т.Ю. Приймачук, Н.В. Вождай, Т.Ю. Лукашенко, А.В. Проценко // Вісн. аграр. науки. –2008. – № 08. – С. 65–69. 5. К марту стоимость картофеля может вырасти до 12 грн/кг//Режим доступу: Новости агробизнеса AgriNEWS.COM.UA.

Копытко О.В. Направление развития рынка картофеля в Украине. В статье рассматриваются особенности формирования рынка картофеля в Украине где, главными производителями являются хозяйства населения. Предлагается ряд приоритетных направлений и форм поддержки, это создание законодательной базы, стимулирующей привлечение в картофелеводство инвестиций, повышения доступности получения кредита для всех участников маркетинго-логистической цепи, регулирование объемов экспорта импорта при условии привлечения к каналам распределения обслуживающих кооперативов. Это также обеспечит регулирование транспортных тарифов на перевозки, регулирование платежей, укрепление материально-технической базы, лизинг техники, увеличение объемов закупок в государственные фонды, обеспечения более высоких репродукций семенного картофеля хозяйствам населения.

Kopytko O. Direction of the potato market in Ukraine. The peculiarities of the formation of potato market in Ukraine, where the main producers are farming population. Proposes a number of priority areas and forms of support, is to create the legal framework that encourages investment attraction in potatoes, increase the availability of the loan for all participants marketing and supply chain, regulation of export and import volumes, subject to distribution channels to attract service cooperatives. It will also provide transport regulation of transport tariffs, regulation of payments, strengthening the material-technical base, leased equipment, the increase in government procurement funds, ensuring higher reproductions seed farms of the population.